

Yadda za ku tallafawa mutanen da suka fuskanci cusgunawa ta jinsi yayin da babu ma'aikacin GBV a yankin ku

JAGORAN TAFI-DA-GIDANKA
NA MATAKI-MATAKI DON
MA'AIKATAN JIN KAI

MENENE JAGORAN TAFI-DA-GIDANKA?

Jagoran Tafi-da-gidanka kayayyakin da ke tare da shi suna samarwa da bayanai ga **duk ma'aikatan jin kai** a kan:

- > **Yadda za ku tallafawa mutumin da ya fuskanci cusgunawa ta jinsi (GBV)**
- > **Wadanda suka bayyana maka halin da suka shiga na GBV**
- > **A yanayin da babu ma'aikacin GBV (da ya haɗa da hanyar samun bayanai ta GBV ko wanda ake tuntuɓa na GBV) da ke akwai.**

Jagoran Tafi-da-gidanka yana amfani da tsaruka na duniya kan samar da muhimmin tallafi da bayanai ga mutanen da suka fuskanci GBV ba tare da yin karin cutarwa ba. Muna karfafa guiwa don ku aiwatar da waɗannan bayanai su dace da yanayin yankin ku da taimakon wani kwararren GBV da kuma a yadda za a riƙe matakin da ya shafi mutumin da aka musgunawa.

Yayin da Jagoran Tafi-da-gidanka yake amfani da tsarin Agajin Farko Na Kwaƙwalwa (PFA) (Shirya, Kalli, Saurari sannan ka haɗa), ba a buƙatar ilimin da aka samu a baya ko horaswa a kan PFA. Ana karfafar guiwa kan cikakkiyar horaswa.

SASHE	SHAFI	ANA AMFANI DON
Muhimman saƙonni	2 da 3	Nusarwa nan take
Bishiyar shawara	4	
Takardar bayanai kan ayyukan da ake da su	5 da 6	
Yi, Bari da kuma abin da za ka ce Kalli Saurari Haɗa	7 8 9 da 10	
Nusarwar mataki-mataki Don buƙatar tallafi da PSEA Shirya, Kalli, Saurari da kuma haɗa	11 12 - 15	Shiryawa da kuma gina sani da kwarewa don maida martani
Yara da matasa	16 - 19	Nusarwa nan take ga yara da matasa 'yan Kasa da shekaru 18

Don yara da matasa je ka shafi na 16.

MUHIMMAN SAƘONNI

----> **Kodayaushe fara yin magana da kwararren GBV** don fahimtar irin ayyukan GBV da a ke samu a yankin ku. Wasu ayyukan kan iya d'aukar yanayin hanyoyin kira kai tsaye, wata manhajar tafi-da-gidanka ko wasu tallafi na nesa.

----> **Kasance cikin sanin duk wasu ayyuka da ake da su** la yankin ku. Gano ayyukan da abokan haɗin guiwa na aikin jin kai suka samar kamar abubuwan da suka shafi lafiya, tallafin tunanin zamantakewa, muhalli da abubuwan da ba abinci ba.

----> **Tuna da Matsayinka.** Ba da hankali wajen saurare, ba tare da yanke hukunci ba. Samar da ingantattu, cikakkun bayanai kan ayyukan da ake da su. Kyale wanda ya fuskanci cusgunawa su yi zaɓi da kansu. San abin da za ka iya gudanarwa da waɗanda ake a iya ba. Koda babu ma'aikacin GBV a yankin ku, za a iya samun wasu abokan haɗin guiwar, kamar wani kwararre kan kariyar jin kai ta yara ko na kula da lafiyar kwaƙwalwa, wanda zai iya tallafawa mutanen da suka fuskanci cusgunawa waɗanda suke buƙatar karin kulawa da taimako. Nemi izini daga mutumin da ya fuskanci cusgunawa kafin ka haɗa su da wani daban. Kada ka tilastawa wanda ya fuskanci musgunawa idan ya/ta ce a'a.

Kada ka yi gaban kanka wajen ganowa ko zaƙulo mutanen da suka

fuskanci GBV. Kasance a kusa koda wani zai buƙaci taimako.

----> **Tuna da aikin ka.** An d'ora wa dukkan ma'aikatan jin kai nauyin samar da tallafi wanda babu son rai da nuna bambanci a ciki ga mutanen da ke buƙata ba tare da la'akari da: jinsi, zaɓin abokin jima'i, matsayin jinsi, matsayin aure, matsayin nakasa, shekaru, kabila/launin fata/addini, wanda ya aikata cusgunawa, da kuma yanayin da aka yi cusgunawar.

Yi amfani da hanyar da ta shafi mutumin da aka cusgunawa ta yin gwaji:

- > **Girmamawa:** dukkan matakan da ka d'auka suna tafiya ne da girmamawa ga zaɓuka, fata, haƙƙoƙi da kuma martabar mutumin da aka cusgunawa.
- > **Tsaro:** tsaron mutumin da aka cusgunawa shine muhimmin abu na farko.
- > **Sirri:** mutane suna da 'yancin zaɓar wanda za su faɗa wa labarinsu da waɗanda za su faɗa waba. Riƙe sirri yana nufin rashin yaɗa duk wani bayani ga kowane mutum.
- > **Rashin nuna bambanci:** daidaito da adalcin mu'amala ga duk wanda ke buƙatar tallafi.
- > **Idan akwai ayyukan kiwon lafiya, koda yaushe ka samar da bayanai kana bin da ake da shi.**

Yaɗa abin da ka sani, kuma mafi muhimmanci ka yi bayanin wandaba ka sani ba. Kyale mutumin da aka cusgunawa ya yanke shawarar idan ya/ta na son buɗe su. Samun ingantacciyar kulawar kiwon lafiya cikin sa’o’i 72 kan iya hana yaɗa cututtukan da ake yaɗa su ta jima’i (STIs), kuma cikin sa’o’i 120 kan iya hana ɗaukar cikin da ba a so.

- > Samar da dama ga mutane masu nakasa don su yi magana da kai ba tare da mai kula da su a wurin ba, idan hakamaka so kuma ba zai jawo hatsari ko haddasa tashin hankali a wanan dangantaka ba.
- > Idan aka yi wa babban mutum namiji ko yaro fyade hakan bay a nufin shi ɗan jima’in jinsi ɗaya ba ne ko mata-maza. Cusgunawa ta jinsi ta ɗoru ne a kan Karfi, ba salon sha’awar jima’in mutum ba.
- > Marasa rinjaye na sigar jima’i da jinsi yawanci suna cikin hatsarin samun cutarwa da cusgunawa saboda salon jima’i da/ko matsayin jinsin su. Maida hankali wajen saurare sannan ka nemi tallafawa dukkan mutanen da aka cusgunawa.
- > Kowa zai iya aikata cusgunawa ta jinsi har ma da abokin aure, suruki, baƙo, iyaye ko wani da ke bayar da kuɗi don yin jima’i.
- > Kowa ma zai iya kasancewa wanda ya fuskanci cusgunawa ta jinsi – wannan ya haɗa da, amma bai taƙaita ga, mutane masu aure mutane masu yawan shekaru ko mutanen da ke sana’ar jima’i.

----> **‘Boye bayanai ba da kariya ga wanda ya fuskanci cusgunawa. Kada ka rubuta, ɗaukar hoto ko yaɗa duk wani bayani game da mutumin da ya fuskanci cusgunawa ko halin da suka shiga da baki ga kowa, har da shugaban ka. Ajiye hotuna da kwamfutoci daga nesa don gujewa damuwar cewa ana iya ɗaukar muryar mutumin da ya fuskanci cusgunawa.**

----> Bayanan mutum sun haɗa da sunan mutumin da ya fuskanci cusgunawa, sunan wanda ya aikata, ranar haihuwa, lambar rijista, adireshein gida, adireshein wurin aiki, wurin da ‘ya’yansu ke zuwa makaranta, haƙiƙar lokaci da wurin da al’amarin ya faru dss.

- > Yaɗa bayanai da ba na bai-ɗaya ba
 - Ga abokan aiki na ƙungiya ko fannin ku da nufin baiwa shirin ka kariya.
 - Ga gamayyar ku ta tallafi yayin da ka ke neman kulawar-kai da ƙarfafa guiwa

“Na sami labarin cewa mutane suna fuskantar tsangwama a wajen ruwa saboda babu kowa a wurin sannan yana da nisa. Za mu iya ƙoƙarin rage wannan tsangwama ta hanyar ƙarfafa guiwa a riƙa amfani da wurin ɗaukar ruwa da ke kusa, ko ƙarfafa guiwar cewa a riƙa tafiya ɗaukar ruwa cikin rukuni ko ...”

“Wani ya bani labarin wani abu marar daɗi da ya faru garesu. Ba zan iya faɗar dukkan bayanin ba, amma ina buƙatar taimako akan yadda wannan cuɗanya ta ke shafa ta.”

BISHIYAR SHAWARA

Don yara da matasa, je ka shafi na 16.

PREPARE

Be aware of existing services.

An shaida maka faruwar lamarin GBV...

Samar da ingantacce, cikakken bayanin da wanda ake cusgunawa zai iya samu. Karfafa guiwar mutumin ya faɗi wannan bayani cikin aminci da sirri tare da wanda aka cusgunawa don su iya bayyana don raɗin kansu.

LURA: KA DA ka kira waɗanda suka fuskanci GBV.

KALLI kuma ka YI SAURARE

(duba shafi na 7 da 8)

Gabatar da kanka. Tambayi yadda za ka taimaka. Yi bitar girmamawa, tsaro, sirri da kuma rashin nuna wariya.

Shin akwai ma'aikacin GBV/hanyar samun bayanai?

Bibiya hanyar samun bayanai ta GBV don sanar da wanda aka cusgunawa game da ayyukan GBV da ake da su sannan ka tura idan ka sami izini daga wanda aka cusgunawa.

HADA Bibiya hanyar samun bayanai ta GBV don sanar da wanda aka cusgunawa game da ayyukan GBV da ake da su sannan ka tura idan ka sami izini daga wanda aka cusgunawa.

Shin ya zaɓi a haɓa shi da wani aiki?

Samar da cikakken bayani game da bayanai/ayyukan da ake da su da ya haɗa da yadda za a same su, lokuta da wuraren da suka dace, waɗanda ake tuntuɓa a wurin aiki, zaɓukan sufuri masu aminci dss. Ka da ka yaɗa bayanai game da wadda aka cusgunawa ko halin da suka shiga ga kowane mutum ba tare da cikakken izini bisa sani na wadda aka cusgunawa. Ka da ka naɗi cikakken bayanai na al'amarin ko bayanan siffanta wadda aka cusgunawa.

Rike sirri. Yi bayani cewa wanda aka cusgunawa zai iya canja ra'ayinsa/ta ya nemi ayyukan a wani lokaci. Idan ayyukan na wucin-gadi ne, na tafi-da-gidanka ko ake samu na taƙaitaccen lokaci, samar da bayanai a kan yausha waɗannan ayyuka za su kare.

TAKARDAR BAYANAI

Cike wannan takardar bayanai don ayyuka a yankin kusannan ka ajiye ta wurin da za a iya samun ta cikin sauƙi.

Yi aiki tare da ƙwararren GBV, shugaban tawagar ku da kuma abokan haɗin guiwa don gano (1) ayyukan da abokan haɗin guiwar jin ƙai suka samar da kuma (2) ayyukan da ke cikin al'umma kamar ƙungiyoyin addini/wuraren ibada, ƙungiyoyin mata, ƙungiyoyin Mutane Masu Naƙasa dss.

Bayanan Kariya ga Yara	Wadanda ake tuntuba:	
	Mahimman wurare:	
Bayanan tallafin lafiyar ƙwaƙwalwa	Wadanda ake tuntuba:	
	Mahimman wurare:	
Bayanan Lafiya	Wadanda ake tuntuba:	
	Mahimman wurare:	
Bayanan lafiya kan jima'i da haihuwa	Wadanda ake tuntuba:	
	Mahimman wurare:	
Bayanan abubuwan da ba abinci ba/WASH da suka hada da kayan mutunci	Wadanda ake tuntuba:	
	Mahimman wurare:	
Bayanan Matsugunni	Wadanda ake tuntuba:	
	Mahimman wurare:	

Bayanan Shari'a	Wadanda ake tuntuba:	
	Mahimman wurare:	
Bayanan abinci da kayan gina-jiki	Wadanda ake tuntuba:	
	Mahimman wurare:	
Bayanan ayyuka don balagaggu/matasa	Wadanda ake tuntuba:	
	Mahimman wurare:	
Bayanan ayyuka don masu nakasa	Wadanda ake tuntuba:	
	Mahimman wurare:	
Bayanan ayyuka don marasa rinjaye na jima'i da jinsi	Wadanda ake tuntuba:	
	Mahimman wurare:	
Bayanan ayyuka don gidajen da yaro ko mace ke shugabanta	Wadanda ake tuntuba:	
	Mahimman wurare:	
Wasu Bayanan	Wadanda ake tuntuba:	
	Mahimman wurare:	
Wasu Bayanan	Wadanda ake tuntuba:	
	Mahimman wurare:	

YI, BARI DA ABIN DA ZA A CE

Don Yara da matasa duba shafi na 16.

KALLI

YI

- ✓ **BA DA** dama wanda ya fuskanci cusgunawa ya kusanke ka. Saurari bukatunsu.
- ✓ **YI** tambaya kan yadda za ka tallafa da duk wani muhimmin abin bukata da fari. Wasu da suka fuskanci cusgunawa kan bukaci kulawar asibiti ta gaggawa ko tufafi.
- ✓ **YI** tambaya ga mutumin da ya fuskanci cusgunawa idan zai iya magana da kai a wurin da ka ke yanzu. Idan wanda aka cusgunawa yana tare da wani, kada ka d'auka ya dace ka yi magana da wanda aka cusgunawa game da abin da ya same su a gaban wannan mutumin.
- ✓ **KA** samar da tallafi na aikace kamar bayar da ruwa, wani ke babben wuri don zama, takardar share fuska dss.
- ✓ **YI**, iya kofarinka, ka nemi wanda aka cusgunawa ya zaɓi wani mutum da ya/ta fi sakin jiki da shi don ya fassara da/ko tallafa musu idan akwai bukata.

BARI

- ✗ **KA DA** ka kyale mutumin da ya kusanke ka kuma ya shaida maka cewa wani mummunan abu ya same shi/ta, wani abu marar daɗi, wani abu marar kyau da/ko tsangwama.
- ✗ **KA DA** ka tilasta wa mutane karɓar tallafi ta shiga ba a neme k'aba ko cusa kai.
- ✗ **KA DA** ka d'auki abin da zafi. Kasance cikin nutsuwa.
- ✗ **KA DA** ka matsawa wanda aka cusgunawa don ya gaya maka karin bayanai fiye da wanda zai/za ta iya faɗa. Cikakkun bayanann abin da ya faru da kuma wanda ya yi duk basu da muhimmanci ko dacewa da aikinka na saurare da samar da bayanai a kan ayyukan tallafin da ake da su.
- ✗ **KA DA** ka yi tambayar ko wani mutum ya shiga halin GBV, an yi masa fyade, an buge shi dss.

Examples of what to say...

- "Da alama kina cikin damuwa sosai a halin yanzu, ko za ki so zuwa cibiyar kiwon lafiya?"
- "Shin wurin nan YA YI miki? Ko akwai wani wurin da za ki fi jin daɗi? Za ki ji daɗin yin hira a nan?"
- "Ko za ki bukaci ruwa kaɗan? Saki jikinki ki sami wurin zama."

SAURARI

YI

- ✓ **KA** sarrafa duk wani bayani da aka ba ka cikin sirri. Idan kana bukatar neman shawara da jagora akan yadda za ka tallafawa wanda aka cusgunawa sosai, nemi izinin wanda aka cusgunawar don ka yi magana da wani kwararre ko abokin aiki. Ka yi haka ba tare da bayar da bayanai mutumin da aka cusgunawa ba.
- ✓ **YI** Yi gyara ga duk wani tsammani a kan maƙurar sirrinka **idan ya dace da naka yanayin.**²
- ✓ **YI** gyara ga tsammani a kan aikin ka.
- ✓ **YI** saurare fiye da yin magana.
- ✓ **YI** wasu jawabai na kwantar da hankali da goyon baya; karfafa cewa abin da ya faru garesu ba laifin sub a ne.

BARI

- ✗ **KA DA** ka rubuta komai, dɗaukar hotunan wanda aka cusgunawa, naɗar hirar akan wayarka ko wata na'ura, ko ka sanar da wasu da suka haɗa da kafafen yaɗa labarai.
- ✗ **KA DA** ka yi tambayoyi game da abin da ya faru. Maimakon haka, yi saurare sannan ka tambayi abin da z aka iya yi don tallafawa.
- ✗ **KA DA** ka yi kwatance tsakanin halin da mutumin ya shiga da wani abu da ya faru ga wani mutum. Kada ka faɗi cewa al'amarin "ba wani mai girma ba ne" ko muhimmanci. Abin lura shine yadda wanda aka cusgunawar yak e jin halin da ya shiga.
- ✗ **KA DA** ka yi shakka ko sabawa abin da wani ya shaida maka. Ka tuna aikinka shine saurare ba tare da yanke hukunci ba sannan da samar da bayanai kan ayyukan tallafi da ake da su.

Examples of what to say...

- "Ta y azan iya taimaka maka?"
- "Duk abin da muka tattauna tare zai tsaya ne tsakaninmu. Ba zan yaɗa komai ba sai da izinininka."
- "Zan yi kokarin tallafa maka iyakar iyawa ta, amma ni ba mai bada shawara ba ne. Zan iya b aka duk wani bayani da na ke da shi a kan taimakon da z aka iya samu."
- "Faɗa min duk abin da ka ke son faɗa. Ba sai ka faɗa min halin da ka shiga ba domin in samar maka da bayanai a kan tallafin da z aka iya samu."
- "Ban ji daɗin faruwar haka gareka ba."
- "Abin da ya faru ba laifin ka ba ne."

² Akwai wasu yanayi masu da dokokin kawo rahoto na dole da suke da alaƙa da wasu nau'ukan al'amura. Duba wanda ku ke tuntuɓa ta fuskacin Kariya da/kokwararren GBV don Karin bayani da jagora.

HADA

YI

- ✓ **KA** respect the rights of the survivor to make their own decisions.
- ✓ **KA** share information on all services that may be available, even if not GBV specialized services.
- ✓ **KA** tell the survivor that s/he does not have to make any decisions now, s/he can change their mind and access these services in the future.
- ✓ **KA** ask if there is someone, a friend, family member, caregiver or anyone else who the survivor trusts to go to for support.
- ✓ **KA** offer your phone or communication device, if you feel safe doing so, to the survivor to contact someone s/he trusts.
- ✓ **KA** ask for permission from the survivor before taking any action.
- ✓ **KA** end the conversation supportively.

BARI

- ✗ **KA DA** ka kwarzanta kwarewarka, yin alkawuran karya ko bayar da bayanan karya.
- ✗ **KA DA** ka bayar da shawara ko ra'ayinka a kan matakin da ya fi dacewa ko abin da za a yi gaba.
- ✗ **KA DA** ka yi dauka cewa ka san abin da wani yak e so ko bukata. Wasu matakan kan iya kara jefa mutum cikin hatsarin kyama, ramuwar gayya, ko cutarwa.
- ✗ **KA DA** ka yi hasashe game da wani mutum ko halin da ya shiga, haka kuma kada nuna bambanci a kan kowane dalili da ya haɗa da shekaru, matsayin aure, naƙasa, addini, kabila, matsayi, nau'in abokan jima'i, matsayin jinsi, bayanan wanda ya aikata dss.
- ✗ **KA DA** ka yi koƙarin yin sulhu, sasantawa ko warware matsalar tsakanin mutumin da ya shiga halin GBV da kuma wani daban (kamar wanda ya aikata, ko kumwa wani mutum na daban kamar dan gidansu, memba na kwamitin unguwa, shugaban al'umma dss.)
- ✗ **KA DA** ka gaya wa kowa cikakken bayanin al'amari da kuma bayanan kwatancen wanda aka cusgunawa. Wannan ya haɗa da mutanen gidan su wanda aka cusgunawa, 'yansanda/jami'an tsaro, shugabannin al'umma, abokan aiki, shugabannin wurin aiki, dss. Yaɗa wannan bayani zai iya jawo ƙarin cutarwa ga wanda aka cusgunawa.
- ✗ **KA DA** ka yi tambaya game da ko ka tuntuɓi wanda aka cusgunawa bayan ka kammala hirar.

Misalan abin da za a fada...

- "Tattaunawarmu za ta tsaya tsakaninmu."
- "Ni ba mai bayar da shawara ba ne, sai dai kuma, zan iya ba ka bayanan da na ke da su. Akwai wasu mutane/kungiyoyi da za su iya ba ka taimako da/ko iyalinka. Ko za ka so sani game da su?"
- "Ga cikakkun bayanan aikin da suka haɗa da wuri, lokutan da ake samun aikin, kuɗi (idan akwai hakan), zaɓukan sufuri da kuma sunan mutumin da za ka iya magana da shi."
- "Shin akwai wani wanda ka amince da shi da za ka iya zuwa gareshi don neman taimako, watakila ɗan gidanku ko wani aboki? Za ka so ka yi amfani da waya ta don kiran duk mutumin da ka buƙata a wannan hali?"
- "Yayin da aka zo mata kai na gaba, abin da ka ke so kuma hankalinka ya fi kwanciya da shi shine muhimmin abin lura."
- "Ka da ka matsawa kanka wajen yanke shawara yanzu. Za ka iya tunanin abubuwa kuma kodayaushe ka iya canja ra'ayinka nan gaba."
- "Ba zan yi magana da kowa ba a madadinka don ganin an warware matsalar. Amma abin da zan yi shine in tallafa maka yayin hirarmu sannan in saurari damuwarka."
- "Da alama kamar kana da shiri na yadda za ka so tafiya daga nan. Wannan mataki ne mai kyau."

MAHANGAR WANDA AKA CUSGUNAWA

Amfani da hatsari na neman tallafi

Neman ayyukan tallafi yawanci yana da hatsari ga mutumin da ya fuskanci cusgunawa kuma zai iya jawo karin cutarwa. Ka tuna cewa aikinka shine samar da ingantattu, cikakkun bayanai a kan ayyukan tallafi da ake da su sannan ka kyale wanda aka cusgunawa su yi zaɓi da kansu kana bin da ya fi aminci garesu. Yi la'akari da wannan misali na amfani ko hatsari:

HATSARIN neman tallafi

- Yiwuwa cewa abokai, iyali da/ko al'ummar wanda aka cusgunawa za su sani, inda zao jawo nuna kyama, kora daga gida ko al'ummar su, da/ko hatsarin karin cusgunawa.
- Yiwuwar cewa wanda ya aikata zai iya gano cewa wasu mutane sun san abin da ya faru, wanda zai jawo ramuwar gayya ta hanyar cutarwa ko ma kashe wanda aka cusgunawar.
- Yiwuwar cewa kamfanoni waya kan iya shiga hatsarin barazana da cusgunawa daga wanda ya aikata ko al'umma idan aka ga cewa suna taimakawa wanda aka cusgunawa.
- Yiwuwar martanin rashin kulawa daga kamfanonin waya idan ba su sami horaswa mai kyau ba.

AMFANIN neman tallafi

- Damar samun tallafin ceton rayuwa yayin da a ke cikin damuwa.
- Damar samun kulawar kwararren likita mai aminci da sirri a kan lokaci da za ta iya hana kamuwa da HIV da dɔukar cikin da ba a so ba.
- Damar samun wasu ayyukan tallafi da ke bayar da karin martaba da nutsuwa, da suka haɗa da zaƙuka na aminci da
- Damar samun tallafin da zai iya hana faruwar karin cusgunawa.

AMFANI NA CIN MORIYAR JIMA'I DA CIN ZARAFI daga ma'aikacin jin kai ko wani mutum da ke da alaƙa da agajin jin kai

Kariya daga Cin moriyar Jima'i da Cin zarafi (PSEA) suna ne da ake amfani da shi don nuna matakan da aka dɔuka don bada kariya ga mutane da ke kan hatsarin amfani da su don cin moriyar jima'i daga ma'aikatan agajin jin kai, ma'aikatan sa-kai, jami'an 'yansandan Majalisar Dinkin Duniya, masu aikin kawo zaman lafiya, masu samar da kaya/dillalai na kaya da ayyuka don manufofin jin kai da sauransu.

Ba tare da la'akari da waye ya aikata ba, tafarkin da za a tallafawa duk wani da ya fuskanci GBV kamar yadda aka fasalta a cikin wannan bayani bai canja ba. Don karin dɔwainiya da za su taso yayin da wanda ya aikata ma'aikacin agaji ne ko yana da alaƙa da aikin agaji, tuntuɓi Wanda Ku Ke Tuntuɓa na PSEA ko haɗakar PSEA ta cikin kasa.

SHIRYA:

Shiri yana da muhimmanci. Koda babu ma'aikacin GBV (da ya haɗa da hanyar samun bayanai ta GBV ko wanda ake tuntuɓa na GBV) da ake da shi a yankin ku, za a iya samun wasu ayyukan, da suka haɗa da a matakin yanki/al'umma, da zai iya taimakawa wajen biyan buƙatun wani. Da alama kuna da masaniya game da karin ayyukan tallafi fiye da yadda ku ke tunani!

San ayyukan da ake da su

- Yi amfani da Takardar Bayanai (shafi na 5 da 6) don shigar da bayanai game da ayyukan da ake da su. Yi aiki tare da kwararren GBV, shugaban tawagar ku, abokan aiki da sauran abokan haɗin guiwa. Rubuta muhimman bayanai game da yadda za a sami waƙannan ayyuka, da ya haɗa da inda za a je, da su wa za a yi magana, da kuma waye zai/ba zai iya samun sub a (misali mata kaɗai, shigar da bayanai na dole, dss).
- Tambayi shugaban tawagar ku, manajan shiri da/ko mai gudanarwa na gamayya/fanni game da tsare-tsare don Hana Cin Moriyar Jima'i da Cin Zarafi. A halin da hukumar ku ba ta da tabbataccen tsari na PSEA, duba yiwuwar tuntuɓar wanda ake tuntuɓa na PSEA don nusarwa a cikin yanayin ku.

Da gwaji akan kware

- Sami nutsuwa da samfuran rubutu

a kan shafuka na 7 – 10. Gwada karantawa da karfi ko tare da abokan aiki da abokai. Kana kara gwadawa, za ka kara samun nutsuwa idan mutumin da ya fuskanci GBV ya nemi taimakonka.

- Duba Kundin Bayanan Mai amfani don karin bayani kan yadda za ka iya koyo a kan/aiwatar da waƙannan kayayyaki.
- Jagoran Tafi-da-gidanka yana taimako ga duk mutumin da ya shiga wani mawuyacin hali. Nan gaba duk lokacin da abokin aiki ko abokinka ya zo wurinka neman taimako ko shawara, gwada amfani da tambayoyi da jawaban da ke cikin wannan bayanai.

KALLI:

Yayin da wani ya shaida maka halin da suka shiga na cusgunawa ta jinsi...

Gabatar da kan ka

- Gabatar da sunanka, matsayinka da kuma waye kai. Tambayi ta ya za ka taimaka.

Magance muhimman buƙatu na gaggawa

- Kowane mutum zai kasance yana da mabambantan muhimman buƙatunsa, waƙanda kan iya haɗawa da kulawar likita ta gaggawa, ruwa, gano wani masoyi ko bargo ko tufafi idan sun bata, sun yage, sun baci ko an

cire su. Musamman ga waƙanda suka fuskanci GBV, tufafi kan iya kasancewa buƙatar gaggawa ta farko garesu don samun nutsuwa da mutunci.

- Kyale wanda aka cusgunawa ya faɗa maka yadda ya/ta ke ji game da aminci da tsaron kansu. Kula kada ka yi hasashe akan abin da ka ke gani.

Kasance cikin sanin mabambantan hanyoyin da mutane kan nemi taimako

- Kyale mutane su bayyana abin da ke zuciya su ta kowace siga suke so. Mutane suna fuskantar damuwa da rikici ta hanyoyi daban-daban. Wasu mutanen kan iya yin shiru su kasa magana; fushi da yin ihu; suna zargin kansu kana bin da ya faru garesu; kuna; tashin hankali da sauransu.
- Mutane masu nakasa, mutanen da ke magana da yare daban yayin da wasu kuma ke haɗuwa da mabambantan kandagarki yayin da suke neman taimako. Tsaya kan fa'idojin da tsarin sirri da suka

shafi wanda aka musgunawa yayin da ka ke neman hanyoyin saurare da tallafawa waƙannan daiƙaikun mutane. Kodak a kasa fahimtar mutum koda yausha z aka iya nuna kulawa da goyon baya.

- Tabbata akwai ma'aikaciya mace a wurin don bayar da tallafi, musamman a halayen da yake mata da/ko yara mata a al'adance ba za su iya yin mu'amala da maza ba.

Gane abin da z aka iya da wandaba za ka iya gudanarwa ba

- Wasu yanayin kan buƙaci karin tallafin kwarewa fiye da aikinka, kamar a yanayin da ya haɗa da yara, rahoton dole, hango hatsari ga wanda aka cusgunawa, ko inda wanda aka cusgunawa zai iya kasancewa mai cutarwa ga kansu ko ga wasu. Zai iya kasancewa akwai wasu waƙanda ake tuntuba da ke da kwarewar da za su tallafa sosai a wannan yanayi. Duba Takardar Bayanan ka (shafi na 5 da 6).

!KA TUNA, idan kana son neman tallafi daga shugaban aiki ko wani ma'aikacin jin kai, **KODAYAUSHE fara neman izini daga wanda aka cusgunawa**. Gaya wa shugaban aikin da ka ke son yin magana da shi, dalilin da ka ke son yin magana da su da kuma bayanan da ka ke son faɗa musu. Idan wanda aka cusgunawa ya kasa sakin jiki ko kuma kai tsaye ya ki amincewa ya faɗi bayanansa, taimaka musu yadda za ka iya ta amfani da kayan aikin da ke cikin wannan Jagoran Tafi-da-gidanka.

3 Akwai wasu yanayi masu da dokokin kawo rahoto na dole da suke da alaƙa da wasu nau'ukan al'amura. Duba wanda ku ke tuntuba ta fuskacin Kariya da/koƙwararren GBV don karin bayani da jagora.

YI SAURARE:

Bayan tabbatar da an biya muhimman buƙatun wanda aka cusgunawa, da kuma cewa ba ya/ta cikin hatsari a nan take, **YI SAURARE.**

Wanda aka cusgunawa zai iya kasancewa cikin fushi da/ko ruƙuni, amma a matsayinka na mai taimako yana da muhimmanci ka kasance cikin nutsuwa daidai gwargwado. Kyale mutumin ya faɗi bayani mai yawa ko kaɗan da ya/ta ke son faɗa. Ba aikinka ba ne ka bada shawara, ka ɗauki mutumin zuwa wurin ayyukan tallafi ko gudanar da cikakkiyar hira game da abin da ya faru garesu. A maimakon yin cikakkun tambayoyi game da shi kansa al'amarin, maida hankali kan samar musu da bayanai game da ayyukan tallafi da ka san akwai su.

TSOKACI: *A yadda aka saba, yana da kyau a guji tambayoyi, musamman irin waƙanda suka fara da “ME YA SA,” domin irin waƙannan tambayoyi kan nuna kamar ana ɗora laifi a kan wanda aka cusgunawa. Maimakon haka, kawai yi saurare ko, idan akwai buƙata, yi tambayoyi irin su “shin in yi maka bayani game da ayyukan da ake da su da za su tallafa maka” ko “ta ya ka ke son in taimaka maka?”*

TASIRIN SAURARE:

Wasu lokutan za ka iya kasancewa a wani yanayi da kwata-kwata babu ayyuka ko bayanai da ka ke da su don shaidawa wanda aka cusgunawa. Za ka iya jin ka kasa yin komai. Yana da muhimmanci ka faɗawa wanda aka cusgunawa gaskiya, ta lura da karfin halin wanda aka cusgunawa da ya bayyana maka halin da suka shiga, ka bayyana cewa kana jajanta masa cewa ba za ka iya bashi taimako da yaw aba sannan ka nuna wa wanda aka cusgunawa matuƙar mutuntawa a tsawon hirarka da shi. Kasancewa a wurin yayin da ka ke saurare matuƙa shi ma nuna goyon baya ne a kan kansa.

HADA:

Yayin da ka ke tallafawa wanda aka cusgunawa don ya yanke shawara a matakansu nag aba...

Tambayi wanda aka cusgunawa idan akwai wani mutum da ya amincewa da zai je don neman taimako.

→ Idan aka tambayi me ye ra'ayinka, Karfafa guiwar wanda aka

cusgunawa ya yanke shawara kan wajen wanda zai je, yausha da kuma abin da ya sa.

- > Kada ka fadī ra'ayinka a kan al'amarin.

Idan akwai wasu ayyukan tallafi, samar da ingantaccen bayani ga wanda aka cusgunawa a kan ayyukan da a ke da su ko zaɓuka don karin nutsuwa.

- > Shiri yana da muhimmanci. Yi amfani da Takardar Bayanai (shafi na 5 da 6) sannan ka tabbata kana da ingantacce, cikakken bayani a kan ayyukan da ake da su da kuma yadda za a same su.
- > Idan ba ka da tabbas cewa akwai wani aiki, fadī cewa ba aka da tabbas.

Kammala hira cikin tausayawa.

- > Rike sirri.
- > Karfafa duk wata shawara da wanda aka cusgunawa ya yanke.
- > Rike a rai, aikinka shine ka tallafawa wanda aka cusgunawa a yanke shawara da zaɓukan su, koda kuwa wanda aka cusgunawa bai aiwatar da kowanne ba. Kada ka maimaita zaman tattaunawa ko ganawa da wanda aka cusgunawa, bayar da shawara ko koaƙarin gudanar da sha'anin wanda aka cusgunawa.

Bayan tattaunawa

Tunani da kula da kai: Yana da muhimmanci ka tuna cewa za ka iya yin komai daidai, amma ba za ka magance halin da mutumin nan ya shiga ciki ba ko kay aye masa bakin ciki. Saurare da jin halayen da mutane ke ciki zai iya sanyawa ka ga halin bakin ciki, firgici ko tashin hankali da su ke ciki – wanda kuma a ke kira da samun firgicina biyu. Yi tunani game da yadda z aka kula da kanka yayin da waɗannan halaye suka zo maka. Isa ga tsarin kun a tallafi da haɗaka, da suka haɗa da abokan aikinka, shugaban tawaga ko ƙwararren GBV, don warware maka kai akan musayar (tare da riƙe sirrin wanda aka cusgunawa a rai) sannan ka nemi tallafi.

Tun da yake wasu nau'ukan cusgunawa (misali, cusgunawa ta gida) kan iya faruwa ɗaya bayan ɗaya, za ka iya sake ganin wannan mutumin ko sanin cewa sun sake samun kansu a wani al'amarin. Na cusgunawa. Ba za ka iya canja halin da suka shiga ba, amma za ka iya:

- > Yi saurare ba tare da yanke hukunci ba ga wanda aka cusgunawa lokacin kowane al'amari ba tare da la'akari da ko dam aka tattauna da su a baya ba.
- > Yi tunani game da yadda za ka bunƙasa tsarin shirinka, ka sanya ayyukan da ka ke yi masu aminci, sannan ka ƙirƙiri muhalli mai yalwa ga waƙanda suka shiga halin GBV.

TALLAFAWA YARA DA MATASHA 'YAN KASA DA SHEKARU 18

MUHIMMAN SAƘONNI

----> **Kodayaushe yi magana da kwararren GBV ko na kariyar agaji ta yara a kasa/yanayin ku da fari** don fahimtar: (1) waɗanne ayyuka ne ake da su a yankin ku da kuma (2) ka'idoji da tsare-tsare na yanki.

----> **Kada ka cutar.** Kada ka kira yara waɗanda aka cusgunawa. Ba aikinka ba ne ka bincika ko tantance ko yaro/matashi yana fuskantar cusgunawa ba. Yin haka zai iya jawo ƙarin cusgunawa da kuma hatsari ga yaro/matashin. Kasance mai sauƙin kai idan yaro/matashi yana son neman taimakonka.

----> **Ka tuna da aikinka.** Idan wani yaro/matashi ya nemi taimakon ka,

1. Ka saurare shi, ba tare da yanke hukunci ba.

2. Tallafawa yaro/matashin ta hanyar haɗa su da wani babba wanda yaro/matashin ya nuna a matsayin wanda ya amince ya yarda da shi. Wannan kan iya zama ba mahaifansu ba ne, mai kulawa ko wani da cikin iyalsu ba.

3. Kada ka yanke shawara a madadinsa/ta, da ya haɗa da tilasta wa mai kula da yaro/matashi ko kowane mutum ya kasance tare da su yayin da ya/ta ke yin magana da kai.

----> **Samar da nutsuwa.** Kyale yaro/matashi ya jagoranci hirar, koda hakan na nufin ka zauna kana saurare. Kasance a kuna duban juna tare da nuna alama ga yaro/matashin cewa za su iya fayyace maka komai idan ya/ta ga dama. Guji yin tambaya game da abin da ya faru, way a aikata da kuma me ya sa – maimakon haka yi amfani

!KA TUNA, idan akwai ma'aikacin GBV ko kariyar agaji ta yara/hanyar samun bayanai a yankin ku, shirya tura yaro/matashin cikin tsaro da sirri zuwa ga wani kwararre don ya taimaka musu sosai.

Yi amfani da wannan jagora idan babu ma'aikacin GBV ko kariyar agaji ta yara/hanyar samun bayanai da ke yankin ku.

4 Duba GBV ko wanda ku ke tuntuɓa ta fuskacin Kariya na cikin Kasa a kan ka'idoji da hanyoyin gudanarwa na yanki, da suka haɗa da: (1) iyakancewa a kan boye sirri da kuma (2) wuraren tuntuɓa na GBV da bayar da kariya ga yara da aka ware.

da jawaban kwantar da hankali sannan ka yi magana a sigar da za su fahimta.

- > Ya kamata dukkan yara a ba su tallafi iri ɗaya wanda babu son kai ba tare da la'akari da jinsi, shekaru, halin iyali, matsayin mai kula da su ko kuma duk wani ɓangare na abin da ya shafe su. Kada ɗauki yaron da ya fuskanci GBV a matsayin marar gata. Kowane yaro yana da wata zalaƙa da karfinsa daban sannan kuma yana da zalaƙar da zai warke. Yi magana da yaron da aka musgunawa ta sigar da suke fahimta da kuma girmamawa ga mutuncin da ra'ayoyinsu.
- > **Rife sirri.** Kada ka rubuta, ɗaukar hotuna ko wasu takardu ta kowace hanya yayin cudanyar ku da yaro/matashin. Kawar da duk wasu wayoyi ko kwamfutoci da za a iya ganin kamar suna ɗaukar hirar. Tambayi izini don yaɗa duk wani bayani game da yaro/matashin ko halin da suka shiga. Wannan yana nufin tambayar idan za ka iya bayar da bayanai koda ga mutumin da yaro/matashin ya nuna a matsayin wanda suka amince da shi.
- > **Tabbatar da tsaron yaron.** Tsaron lafiyar jiki da ta ruhi na yaron shine abin lura da farin. Yi la'akari da tsaron yaron a ɗaukacin cudanya tare da shi koi ta, da kuma dangane da duk wani mataki na gaba da aka ɗauka. Consider the child's safety

A wasu al'amuran zai iya zama mai ɗaure kai kan yadda za a tallafawa abin da ya fi alheriga yaro tare da lafiyar jiki da kwafwalwarsa. Idan ba ka da tabbas game da tsaron lamarin, sanar da yaron cewa za ka bukaci yin maganar sirri da wani kamfanin wayar ko ɗan tawaga da watakila yake da sani sosai a kan yadda za a tabbatar da tsaronsa/ta.⁴

throughout all interactions with him or her, and in relation to any next steps taken.

- > **Kasance da sanin yadda yaro/matasa ko mai kula da su za su iya neman tallafi.** Yara da matasa kan nemi taimako ta hanyoyi daban-daban fiye da manya mutane, kuma ba su cika bayyanawa ta kai tsaye ba. Yara kan kasa gaskatawa ko yin magana da babba, musamman manyan da ba su sani sosai ba; su kan ji tsoro ko kunya; ko su ji tsoron bayyana abin da ke zukatansu. Za ka iya: (1) jin jita-jitar cin zarafin yaro, (2) manya su zo wajenka suna neman taimako ga wani yaro ko (3) ka yi zargin an ci zarafin yaro, ta wasu alamomi ko halayya daga yaron.

IDAN WANI YA NEMI KA TAIMAKA GAME DA WANI YARO/MATASHI DA KE DA BUKATA...

- ✓ **KA** samar da ingantacce, cikakken bayani a kan ayyukan da ake da su ga mutumin da ya nemi taimakon ka.
- ✓ **KA** girmama sirri.⁴

- ✗ **KA DA** ka binciki wata jita-jita ko ka nemi/ yi wa yaro/matashin tambayoyi.
- ✗ **KA DA** ka tattauna ko yada cikakkun bayanin abin da aka gaya maka ga kowa.⁴

IDAN YARO/MATASHI YA NEMI TAIMAKON KA...

KALLI

- ✓ **KA** tambayi yaro/matashin ko suna son samun keɓaɓɓen wuri da babu kowa don yin magana. Tabbata wuri ne da wasu za su iya ganin ku, amma ba za su ji ku ba.
- ✓ **KA** tabbata kana zaune daidai inda za ku dubi juna. Riƙa nuna alama da jiki.
- ✓ **KA** tambayi yara mata da yara maza ko suna son yin magana da babbar mace ko namiji da suke jinsi ɗaya.

- ✗ **KA DA** ka umarci yaro/matashiya je keɓaɓɓen wuri da babu kowa, ko kuma ka keɓe yaron ba a son ransa ba.
- ✗ **KA DA** ka taɓa, runguma ko taɓa juna domin hakan kan iya zama firgici, rashin nutsuwa da faɗin rai.

YI SAURARE

- ✓ **KA** yi saurare a nutse sannan ka maida hankali ga sadarwar jiki wadda ba ta baki ba.
- ✓ **KA** nutsu da yin haƙuri, ta yarda da abin da a ke faɓa ba tare da zartas da hukunci ba.
- ✓ **KA** kyale yaro/matashi su bayyana ra'ayinsu ta amfani da kalmominsu.

- ✗ **KA DA** ka yi tambayoyi ko ka tantance. Ka da ka rubuta komai, ɗaukar hotuna ko ka yada bayanai da baki game da yaro/matashi ko halin da suka shiga.⁴
- ✗ **KA DA** ka nuna kaɗuwa, rashin yarda, fushi ko duk wani martani da zai iya haddasa wa yaro/matashi damuwa.
- ✗ **KA DA** ka yi amfani da manyan kalmomi ko ka yi magana fiye da yaro/matashi.

KWANTAR DA HANKALI

- ✓ **KA** baiwa yaro/matashi tabbacin cewa YA YI daidai su gaya maka abin da ya faru.
- ✓ **KA** girmama ra'ayi, imani da tunanin yaron.
- ✓ **KA** use comforting statements appropriate to the cultural context... examples include:

"Na gaskata ka" – yana gina amincewa

"Na yi farin ciki da ka faɗa min" –
yana gina abota da yaron.

"Na gode da ka faɗa min halin da ka shiga" –
yana bayyana tausayawa

"Kai jarumi ne da ka yi magana da ni" – ba da
kwarin guiwa da karfafawa

- ✗ **KA DA** ka yi alƙawuran da ba za ka iya cikawa ba kamar faɗin "komai zai yi DAIDAI" bayan ba ikon ka ba ne tabbatar da walwalar yaro.
- ✗ **KA DA** ka tilasta wa yaro/matashi ya cigaba da magana da kai idan shi/it aba ta son yin hakan.

HADA

- ✓ **KA** tambaya ko akwai wani da yaron/matashin ya amince da shi, da kuma idan yana son a taimaka masa wajen isa ga wannan mutumin, ko yi masa rakiya don samo mutumin.
- ✓ **KA** kasance tare da yaro/matashin har sai ya/ta daina jin tsoro ko kuma suna karƙashin kulawar wani da ya/ta amincewa.
- ✓ **KA** samrwa yaro/matashin da mutumin da ya/ta amincewa da ingantaccen bayani da ya dace a kan ayyukan tallafawa da ake da su da kuma yadda za a same su.
- ✓ **KA** faɗi abin da ka sani da wand abakar sani ba. Ka ce "Ban sani ba" ko "Bani da wannan bayanin" idan ba ka da bayanin da aka buƙata.

- ✗ **KA DA** ka tilastawa yaro/matashi ya kasance da mai kula da su ko duk wani mutum tare da su yayin da ya/ta ke magana da kai domin wataƙila waɗannan mutanen ne suka aikata cugunawar, ko kuma yaro/matashin ba zai so su ji al'amarin ba.
- ✗ **KA DA** ka bar yaro/matashi ba tare da kowa ba yayin da ya/ta ke cikin bacin rai (misali, kuka, fushi ko kidimewa).
- ✗ **KA DA** ka yi koƙarin warware al'amarin da kanka, ka yi tsari ko yanke shawara a madadin yaro/matashin.

Mahanga don shekarun yara da damar yanke shawara

Lura cewa kwararren ma'aikaci – da ke da kwarewa ta aiki da yara/matasan da suka fuskanci GBV – shine ya fi dacewa ya tabbatar da zalaƙar yaro ko matashi ta yanke shawara tare da haɗin guiwar shi yaro/matashin da kuma masu kula da su.

Aikinka a matsayin wanda ba fwararre ba shine ka yi saurare ga kuma ka kwantarwa da yaro/matashi hankali, ka haɗa su da wani da suka amincewa, sannan ka samar da bayanai kan ayyukan da ake da su.

Kashe-kashen shekaru da ke kasa don mahanga ne kawai kuma zai iya canjawa dangane da shekaru, matsayin balaga, matakin girma da sauran al'amura.

Matasa masu yawan shekaru 'yan shekaru 15 zuwa sama a gabaɗaya sun kai balagar da za su yanke shawarar su kuma su fahimci halayen da suke ciki.

→ **Aikin ka:** (1) ka saurari matashi in yana faɗar labarinsa, (2) tallafawa matashi ya haɗu da wani da ya amincewa don cigaban tallafi da kuma (3) samar da bayanai kan ayyukan da ake da su da kuma yadda za a same su.

Kananan yara 'yan shekaru 6 zuwa 9 da Kananan matasa 'yan shekaru 10 zuwa 14 kan iya ko ba za su iya bayar da rahoton halayen cugunawar da suka shiga ba da kansu. Za su iya ko su kasa yanke shawara da kansu.

→ **Aikin ka:** (1) tallafawa yaro/matashi don ya sami wani babba da suka amincewa da zai tallafa musu a matakai na gaba da kuma (2) samar da bayanai kan ayyukan da ake da su da kuma yadda za a same su ga yaro/matashi da kuma babban mutumin da suka nuna.

Jarirai da Kananan yara 'yan shekara 0 zuwa 5 ba za su bayar da rahoton halin da suka shiga ban a cugunawa da kansu ganin rashi ko karancin iya maganarsu. Wani mutum – wani aboki, mai kula da su, ɗan gidansu, ɗan unguwarsu dss – zai iya neman taimako a madadin yaron.

→ **Aikin ka:** samar da bayanai ga mutumin da ke tare kan ayyukan da ake da su da kuma yadda za a same su.

An ɗauko daga: UNHCR, Best Interest Determination Guidelines, 2008. IRC/ UNICEF, Caring for Child Survivors of Sexual Abuse, 2012

Wannan bayanai jagoran aiki ne ga Ka'idojin GBV na IASC 2015.
www.gbvguidelines.org

www.gbvguidelines.org/pocketguide

GBV Pocket Guide